

PAWEŁ GOŁĄB

Współczesne formy prowadzenia działalności ubezpieczeniowej

Przedsiębiorstwa prowadzące działalność ubezpieczeniową mogą być zorganizowane w różne formy organizacyjno-prawne. Formy te wykształcały się na przestrzeni dziejów i dostosowywały do panujących warunków ekonomiczno-społecznych. Współcześnie na świecie przeważają dwie formy zakładów: spółki akcyjne prowadzące komercyjną działalność ubezpieczeniową i towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych najbardziej typowe dla ubezpieczeń niekomercyjnych. Pomimo ilościowej przewagi TUW, największe znaczenie ekonomiczne mają spółki akcyjne. Występują one w trzech podstawowych modelach: amerykańskim, brytyjskim i niemieckim. Polskie prawo spółek oparte jest na modelu niemieckim. Od niedawna funkcjonuje również Spółka Europejska (SE), forma spółki akcyjnej stworzona przez UE do działalności paneuropejskiej. Ubezpieczeniowe spółki akcyjne są regulowane zarówno prawem spółek jak i prawem ubezpieczeniowym, określającym warunki podejmowania, prowadzenia działalności oraz jej kończenia.

W artykule przeanalizowano podstawowe rodzaje współczesnych przedsiębiorstw ubezpieczeniowych. Podkreślono rosnące znaczenie keptywów, jako form samoubezpieczenia korporacji. Opisano również przekształcenia przedsiębiorstw ubezpieczeń wzajemnych w zakłady komercyjne.

Śledzenie rozwoju form przedsiębiorstw ubezpieczeniowych występujących w UE i na świecie w warunkach globalizacji i swobody prowadzenia usług ubezpieczeniowych ma zarówno wymiar poznawczy jak i praktyczny. Nadto, owa różnorodność form podlega procesom koncentracji i coraz większej konsolidacji. Pojawia się wówczas w postaci grup kapitałowych, których znaczenie w sektorze finansowym jest coraz większe.

1. Zagadnienia ogólne

Działalność ubezpieczeniowa jest rodzajem usług finansowych polegających na wykonywaniu czynności ubezpieczeniowych związanych z oferowaniem i udzielaniem ochrony na wypadek ryzyka wystąpienia skutków zdarzeń losowych¹. Organizacja sektora finansowego, którego częścią są ubezpieczenia, charakteryzuje się następującymi zasadami²:

1. Definicja ustawowa zawarta w art. 3.1. Ustawy ubezpieczeniowej
2. Kosikowski C, Góral L.: *Zakres rynku finansowego i nadzoru państwa nad jego funkcjonowaniem w krajach o gospodarce rynkowej*, Biuro Studiów i Projektów Kancelaria Sejmu, 1996. s. 3

- swoboda podejmowania i świadczenia usług finansowych jest ograniczona do podmiotów wskazanych wyraźnie przez prawo,
- warunki podejmowania działalności w zakresie usług finansowych są prawnie ustalone. Są one sprawdzane w systemie wydawania zezwoleń,
- forma organizacyjno-prawna prowadzenia działalności jest przedmiotem regulacji,
- prawo limituje działalność usługodawców ustanawiając zakazy podejmowania innych rodzajów działalności, które stanowiłyby ryzyko poniesienia strat finansowych,
- konkurencja na rynku finansowym jest mocno ograniczona z powodu licznych barier w swobodzie przepływu pieniądza,
- nadzór nad funkcjonowaniem rynku finansowego w sensie kontroli transakcji oraz nadzoru nad działalnością podmiotów obsługujących rynek finansowy sprawuje państwo.

Ograniczenie swobody wyboru formy prowadzenia działalności gospodarczej w działalności ubezpieczeniowej jest określane mianem bezwzględnego. Polega ono na konkretyzowaniu wyłącznie dozwolonej formy prawno-organizacyjnej prowadzenia działalności. Najbardziej znanymi przykładami występowania takich ograniczeń, oprócz działalności ubezpieczeniowej, jest działalność bankowa, maklerska i funduszy emerytalnych.

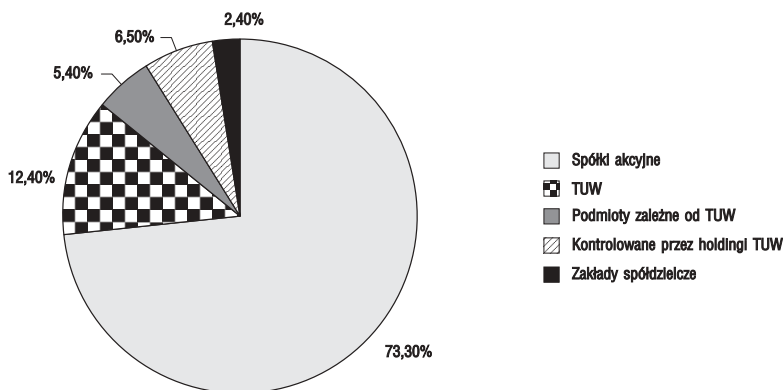
Podmioty prowadzące działalność ubezpieczeniową tworzyły się na przestrzeni wieków i dostosowywały się formą do występujących potrzeb i okoliczności. Na stare modele nakładały się nowe, tak więc, współcześnie występuje duża różnorodność form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw ubezpieczeniowych działających na świecie.

2. Spółki akcyjne

Są spółkami kapitałowymi posiadającymi osobowość prawną, uzyskiwaną z chwilą wpisu do odpowiedniego rejestru. Uważa się, że podstawowym celem działania spółki akcyjnej jest maksymalizacja wartości przedsiębiorstwa dla akcjonariuszy, którzy posiadając akcje odpowiadają za zobowiązania spółki tylko do wysokości zainwestowanego przez siebie kapitału. Spółki kapitałowe, których częścią są spółki akcyjne, ze względu na łatwość pozyskiwania kapitału, są najbardziej rozpowszechnionymi formami prowadzenia działalności gospodarczej w warunkach współczesnej gospodarki światowej³. Forma spółki akcyjnej jest chyba najlepiej przystosowana do prowadzenia komercyjnej działalności ubezpieczeniowej, czego wyrazem jest znaczenie przedsiębiorstw ubezpieczeniowych prowadzonych w tej formie zarówno w Unii Europejskiej jak i w Polsce. Patrząc na przypis składki brutto generowany we wszystkich krajach członkowskich przez różne rodzaje przedsiębiorstw, widać znaczącą przewagę spółek akcyjnych. Prawie trzy czwarte składki (73,3 proc.) generują zakłady w formie spółek akcyjnych, pozostałe 27 proc. jest zasługą szeroko pojętych podmiotów ubezpieczeń wzajemnych.

3. Wiankowski B, Bogusławski Z, Borzęcki J, Korona D., *Grupy kapitałowe w Unii Europejskiej i w Polsce*, Instytut Organizacji i Zarządzania w Przemysle „Orgmasz”, Warszawa 2002 s.147

Rys. 1. Udział rodzajów zakładów ubezpieczeń w przypisie składki brutto wszystkich krajów UE (w proc.)

Źródło: AISAM, *Mutual insurance in figures, 2007* s.21

Dominację tej formy działalności potwierdza fakt, że w roku 2006 spośród 10 największych grup ubezpieczeniowych w UE, wszystkie były zarządzane przez spółki akcyjne, w tym jedna przez Spółkę Europejską.

Tabela 1. Formy przedsiębiorstw dominujących 10 największych grup ubezpieczeniowych w EU w 2006 r.

Nazwa grupy	Kraj	Spółka macierzysta	Forma prawna spółki macierzystej	Przypis		Kapitalizacja	
				Mln euro	ranking	Mln euro	ranking
Allianz	D	Allianz SE	Sp. Europejska (SE)	91 095	1	465 448	2
Axa	FR	AXA S.A.	Sp. akcyjna – publiczna	75 731	2	596 733	1
Prudential	GB	Prudential plc	Sp. akcyjna – publiczna	74 536	3(+1)	285 322	7
Generali	IT	Generali Assicurazioni S.p.A.	Sp. akcyjna – publiczna	64 526	4(-1)	339 724	4
Aviva	GB	Aviva plc	Sp. akcyjna – publiczna	60 499	5 (+1)	363 992	3
ING	NL	ING Groep N.V.	Sp. akcyjna – publiczna	55 267	6(-1)	297 718	6
Aegon	NL	Aegon N.V.	Sp. akcyjna – publiczna	49 523	7(+2)	272 023	8
Legal & General	GB	Legal & General Group plc	Sp. akcyjna – publiczna	48 710	8	310 174	5
Zurich	CH	Zurich Financial Service AG	Sp. akcyjna – publiczna	43 458	9(-2)	217 647	10
CNP	FR	CNP Assurances S.A.	Sp. akcyjna – publiczna	32 566	10	250 582	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: CEA, *European insurance in figures (2007)*, raporty roczne spółek.

Zalety, które sprawiły, że spółki akcyjne odgrywają tak kluczową rolę, to przede wszystkim łatwość kumulacji kapitału. Spółka może w łatwy sposób zarówno zebrać kapitał zakładowy (akcyjny), jak i go szybko podwyższyć w drodze nowych emisji akcji.

Akcje są papierami wartościowymi, same w sobie inkorporują określone prawa i mogą podlegać obrotowi na giełdach. Akcjonariusze za pomocą narzędzi *corporate governance* mają możliwość kontrolowania efektywności funkcjonowania spółki. Z posiadanych akcji akcjonariusze czerpią dochód w postaci wypłacanych przez firmę dywidend, albo liczą na zyski kapitałowe osiągnięte po sprzedaży akcji po wyższej cenie niż cena zakupu. Spółki akcyjne mają dużą łatwość ze względów technicznych w uczestniczeniu w przejęciach i fuzjach zarówno, jako podmioty przejmujące jak i przejmowane.

Spółki akcyjne są tworzone na świecie według trzech podstawowych modeli prawnych:

- brytyjskiego (obowiązującego m in. w Wielkiej Brytanii, Irlandii, części krajów Europy, większości krajów Azji)
- amerykańskiego (obowiązującego w USA)
- niemieckiego (obowiązującego w Polsce oraz w większości krajów Europy kontynentalnej)

A. WIELKA BRYTANIA

Prawo Wielkiej Brytanii różni się znacznie od prawa „kontynentalnego”. Brak podziału na prawo cywilne i handlowe, powoduje brak rozróżnienia pomiędzy spółkami cywilnymi i handlowymi. Podstawowym punktem odniesienia, według którego rozróżnia się rodzaje spółek jest instytucja inkorporacji (ang. *incorporation*), służąca do powołania osoby prawnej⁴. Spółki tworzone na podstawie umowy to *partnership*⁵, w których wspólnik to partner. Natomiast spółki utworzone na skutek postępowania inkorporacyjnego, noszą nazwę *corporation*, zaś wspólnik to *member*.

Występują dwa sposoby nabycia kwalifikacji osoby prawnej – na podstawie aktu królewskiego i na podstawie aktu parlamentu. Akt parlamentu może być indywidualny lub ogólny. Takim ogólnym aktem jest ustawa o spółkach zarejestrowanych (*Companies Acts*), uchwalona w 1985 roku, zmodyfikowana w 1989 roku, na skutek harmonizacji z prawem unijnym. Spółki szczególnie istotne dla stosunków handlowych są spółkami rejestrowanymi, które dzielą się na spółki publiczne, (ang. *public company*) notowane na giełdzie i spółki prywatne (ang. *private company*) działające poza rynkiem giełdowym. W prawie brytyjskim, spółki z osobowością prawną dysponują jedynie bierną zdolnością prawną (mogą być pozywane nie mogą pozywać).

Spółka publiczna z ograniczoną odpowiedzialnością do wysokości udziałów lub akcji (*company limited by shares*) jest odpowiednikiem spółki akcyjnej występującej w prawie państw Europy kontynentalnej. Spółkę tę charakteryzują następujące właściwości:⁶

- spółka może być utworzona tylko w oparciu o kapitał składający się z udziałów lub akcji (ang. *share capital*),

4. Catus A., *Przewodnik po źródłach i podstawowych instytucjach prawa prywatnego (handlowego) w systemach prawnych Europy kontynentalnej, Wielkiej Brytanii i USA*, Międzynarodowa Szkoła Menadżerów, Warszawa 1992, s. 146

5. Źródłami prawa dla spółek *partnership* jest ustawa, *Partership Act* z 1890 roku dot. spółki zwykłej i *Limited Partnership Act* z 1907 r. dot. spółki zwykłej z ograniczoną odpowiedzialnością części wspólników

6. Wiankowski B. *op.cit.* s.194

- wpis do rejestru następuje na podstawie aktu założycielskiego stwierdzającego utworzenie spółki publicznej (*inkorporacji*),
- dla rozpoczęcia działalności i zaciągania kredytów niezbędne jest jeszcze wystawienie przez urząd rejestrowy specjalnego świadectwa zgodnie z wymaganiami ustawy,
- zarejestrowanie spółki jako publicznej wymaga zebrania kapitału udziałowego w wysokości nie niższej niż minimum ustawowe, obecnie 50 000 funtów szterlingów,
- wystawienie świadectwa uprawniającego do podjęcia działalności i zaciągania kredytów jest uwarunkowane rozprawdzeniem przez spółkę udziałów (akcji) o wartości nie mniejszej niż minimalny kapitał udziałowy,
- w części końcowej nazwy (firmy) spółki muszą być umieszczone słowa *public limited company*, stosowany jest również skrót PLC.

Organami spółki są walne zgromadzenie członków oraz rada dyrektorów. Występuje monistyczny model zarządzania spółką, którą zarządza tylko jeden organ administrujący – rada dyrektorów (ang. *Board of Directors*). Jej członkowie, dyrektorzy – dzielą się na członków wykonawczych (ang. *executive members*) oraz członków nie wykonawczych (ang. *non-executive members*). W skład kierownictwa spółki publicznej musi wchodzić, co najmniej dwóch dyrektorów. Rada dyrektorów jest organem spółki, do którego należy wykonywanie całości praw, jakimi dysponuje spółka⁷. Realizuje ona łącznie funkcje rady nadzorczej i zarządu występujących w kontynentalnym modelu ustroju spółek. Zarządzanie spółką powierza się dyrektorowi wykonawczemu (ang. *chief executive officer – CEO*). Oprócz niego w zarządzie występują zazwyczaj dyrektorzy-wiceprezesi odpowiedzialni za operacje, finanse, technologie itp.

Walne zgromadzenie może być zwołane, przez co najmniej dwóch akcjonariuszy reprezentujących nie mniej niż 1/10 kapitału akcyjnego spółki. Również sąd ma prawo zwoływania walnych zgromadzeń z własnej inicjatywy, na wniosek dyrektora spółki lub jednego z akcjonariuszy. Każdemu akcjonariuszowi przysługuje prawo do jednego głosu za każdą akcją. W przypadku posiadania więcej niż jednego głosu, akcjonariusz ma prawo do dowolnego dysponowania głosami (np. niewykorzystywania wszystkich posiadanych głosów)

B. STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI

Uprawnienia poszczególnych stanów do stanowienia prawa prywatnego (handlowego) spowodowało powstanie wielu systemów prawa. Ustawa stanowa (ang. *state statute*) jest podstawowym źródłem stanowionego prawa prywatnego.

W celu ujednoczenia prawa prywatnego tworzone są wzorcowe regulacje na poziomie federalnym i stanowym. W obszarze spółek taką regulacją jest „Jednolity Kodeks Handlowy” (ang. *Uniform Commercial Code – UCC*) opracowany w 1952 roku i wielokrotnie modyfikowany. Druga wzorcowa regulacja: „Modelowa Ustawa o Korporacjach” (ang. *Model Business Corporation Act*) była podstawą do tworzenia ustaw stanowych w sprawie spółek kapitałowych⁸.

7. Szymański A., *Europejskie prawo spółek*, w *Prawo spółek*, pod. Red. Włodyka S., Kraków 1996, s. 691

8. Stan Delaware: *General Corporation Act*, Stan Kalifornia: *Corporations Code*, Stan Illinois: *Business Corporations Act*, Stan Nowy Jork: *Business Corporation Act*.

W prawie amerykańskim spółki kapitałowe nie dzielą się na spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne. Nie występuje również, znany z prawa brytyjskiego podział na spółki prywatne i publiczne. Spółki w Stanach występują jako: osobowe zwykłe – (ang. *partnership*), osobowe zwykłe z ograniczoną odpowiedzialnością – (ang. *limited partnership*), cywilne z ograniczoną odpowiedzialnością – (ang. *limited liability companies*) oraz spółki kapitałowe posiadające osobowość prawną – (ang. *corporations*). Spółki akcyjne w ujęciu europejskim mieszczą się w tej ostatniej kategorii.

Przy zakładaniu spółek nie jest wymagany przez prawo stanowe minimalny kapitał zakładowy, (poza nielicznymi wyjątkami). Jest to zasadnicza różnica pomiędzy rozwiązaniami europejskimi i amerykańskimi. Dokument założycielski spółki określa liczbę, wartość jednostkową i kategorię akcji.

Organami spółki są: zgromadzenie akcjonariuszy (ang. *shareholders meeting*) oraz rada dyrektorów (ang. *board of directors*). Podobnie jak w spółkach brytyjskich występuje monistyczny model zarządzania przedsiębiorstwem. Rada sprawuje funkcje nadzorcze i zarządcze. Funkcje zarządcze powierza się dyrektorom wykonawczym (ang. *executive*), na czele których stoi dyrektor zarządzający (ang. *chief executive officer CEO*). Dość powszechną praktyką jest łączenie funkcji przewodniczącego rady z funkcją dyrektora wykonawczego. Cechą charakterystyczną korporacji amerykańskich jest występowanie komitetów, jako organów wspomagających prace rady administrującej. Typowymi komitetami są: komitet wykonawczy (zarząd) (ang. *executive committee*), komitet audytowy (ang. *audit committee*), komitet finansowy (ang. *finance committee*) itp. Standardy ładu korporacyjnego (ang. *corporate governance*) spółek giełdowych nakładają obowiązek posiadania co najmniej dwóch niezależnych członków rady administracyjnej (nie wykonawczych). Członkowie rady są proponowani przez CEO lub komitet ds. nominacji, są powoływani na roczną kadencję przez zgromadzenie akcjonariuszy.

C. MODEL NIEMIECKI

W modelu niemieckim⁹ spółka akcyjna działa w oparciu o przepisy prawa handlowego. Z chwilą rejestracji posiada osobowość prawną, zdolność prawną, zdolność do czynności prawnych oraz zdolność sądową. Może ona, we własnym imieniu nabywać prawa, (w tym własność nieruchomości) i inne prawa rzeczowe, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywana¹⁰. W Polsce na skutek uchwalenia ustawy Kodeks Spółek Handlowych w 2000 roku, nastąpiła aplikacja do polskiego systemu prawnego rozwiązań legislacyjnych, zbliżających Polskę do zasad i „filozofii” funkcjonowania przedsiębiorstw niemieckich¹¹, dlatego też w opisie ustroju spółki akcyjnej wykorzystano przepisy prawa polskiego.

9. W Niemczech Ustawa o spółce akcyjnej z 6.09.1965: (*Aktiengesetz*)

10. W prawie polskim zgodnie z art. 37 Kodeksu Cywilnego

11. Wiankowski B i inni, *op.cit.* s. 179

3. Ubezpieczeniowe spółki akcyjne w Polsce

Spółka akcyjna jest wymieniona w Ustawie o działalności ubezpieczeniowej, jako jedna z dwóch form organizacyjno-prawnych jedynie dozwolonych dla prowadzenia przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego¹².

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej pojawiła się możliwość prowadzenia działalności ubezpieczeniowej przez zakłady ubezpieczeniowe z krajów Unii w innych formach organizacyjno-prawnych (na zasadzie swobody usług ubezpieczeniowych)

Wykonywanie działalności wymaga uzyskania zezwolenia organu nadzoru – Komisji Nadzoru Finansowego. Jest to tak zwana „decyzja związana”, którą wydaje się po spełnieniu warunków określonych w ustawie przez wnioskodawcę. Jest to decyzja administracyjna, ustalająca prawo podmiotowe do prowadzenia określonego rodzaju działalności gospodarczej, zabronionej bez posiadania takiego zezwolenia¹³.

Ustrój ubezpieczeniowej spółki akcyjnej jest opisany zarówno w ustawie o działalności ubezpieczeniowej jak i w kodeksie spółek handlowych, z zastrzeżeniem pierwszeństwa regulacji ubezpieczeniowej przed przepisami kodeksu. Zrównuje to przedsiębiorstwa ubezpieczeniowe z przedsiębiorstwami innych sektorów gospodarki, umożliwiając przejrzystość zarządzania, dzięki zasadom *corporate governance*¹⁴. Pomimo zrównania zakładu ubezpieczeń w formie spółki akcyjnej do przedsiębiorstw z innych sektorów gospodarki, występuje wiele cech szczególnych, wyróżniających ubezpieczeniową spółkę akcyjną¹⁵.

Po pierwsze, statut przed zarejestrowaniem wymaga zatwierdzenia przez organ nadzoru. Dotyczy to również jego zmian.

Po drugie, minimalny wymagany kapitał zakładowy jest wyższy niż określony kodeksowo i ma on charakter gwarancyjny. Oblicza się go, jako sumę najwyższych wysokości minimalnego kapitału gwarancyjnego wymaganego dla grup ubezpieczeń, w zakresie których zakład posiada zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej¹⁶. Wymagane jest pokrycie kapitału zakładowego wkładem pieniężnym, który podlega wpłaceniu w całości przed zarejestrowaniem w KRS. Dodatkowym obustrzeniem jest to, że środki na opłacenie kapitału nie mogą pochodzić z kredytu, pożyczki lub być w inny sposób obciążone. Sprawdza się również czy wpłaty na akcje nie pochodzą z nielegalnych bądź nieujawnionych źródeł.

Po trzecie, gospodarka akcjami jest o wiele bardziej rygorystycznie regulowana niż w zwykłej spółce akcyjnej. Co do zasady, akcje zakładu ubezpieczeń mogą być tylko akcjami imiennymi. Wyłączone z tej zasady są akcje zdematerializowane, dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym, zgodnie z przepisami ustawy o obrocie instrumentami finansowymi¹⁷. Podmioty zamierzające nabyć lub objąć akcje krajowego zakładu

12. Zasady wykonywania działalności ubezpieczeniowej zawarte w rozdziale 1 Art.5 Ustawy o działalności ubezpieczeniowej

13. *Ibidem* s. 58

14. Zobacz: Lis K., Sterniczuk H.: *Nadzór korporacyjny*, Oficyna ekonomiczna, Kraków 2005

15. Poprzez zrównanie ze spółką akcyjną opisaną w Kodeksie spółek handlowych

16. Rozporządzenie Ministra Finansów z 28.11.2003 w sprawie sposobu wyliczania wysokości marginesu wypłacalności oraz minimalnej wysokości kapitału gwarancyjnego dla działów i grup ubezpieczeń. Dz.U.03.211.2060

17. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 o obrocie instrumentami finansowymi, Dz.U.2005 nr. 183 poz. 1538

ubezpieczeń, w liczbie zapewniającej dysponowanie albo przekroczenie 10 proc., 20 proc., 33 proc., 50 proc. głosów na walnym zgromadzeniu lub udziału w kapitale zakładowym, muszą każdorazowo zawiadamiać o tym fakcie Komisję Nadzoru Finansowego. Dotyczy to zarówno samego zakładu ubezpieczeń, podmiotu dominującego jak i osoby fizycznej lub prawnej posiadającej znaczący udział kapitałowy. Organ nadzoru może wyrazić zgodę na objęcie znaczących udziałów, lub zgłosić sprzeciw, gdy w jego mniemaniu podmiot przejmujący nie daje rękojmi prowadzenia spraw w sposób należyście zabezpieczający interesy ubezpieczonych, ubezpieczających i uprawnionych. Identyczna procedura obowiązuje w przypadku zamiaru zbycia akcji i praw z akcji krajowego zakładu ubezpieczeń przez podmioty. Oprócz tego zakład ubezpieczeń musi informować KNF o fakcie nabycia, objęcia albo zbycia akcji i praw z akcji przez akcjonariusza. Dodatkowym obowiązkiem zakładu ubezpieczeń jest również dołączanie do rocznego sprawozdania finansowego przedstawianego organowi nadzoru, informacji o posiadaniu przez każdego akcjonariusza akcji dających mu minimum 5 proc. głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy lub 5 proc. kapitału zakładowego.

Zakład ubezpieczeń, w formie spółki akcyjnej, ma obowiązek i wyłączne prawo używania w nazwie lub firmie wyrazów: towarzystwo ubezpieczeń (TU), zakład ubezpieczeń (ZU), towarzystwo ubezpieczeń i reasekuracji (TUIR), zakład ubezpieczeń i reasekuracji (ZUIR) towarzystwo reasekuracji (TR), zakład reasekuracji (ZR).

Osoby zarządzające firmami ubezpieczeniowymi, powinny być osobami „zaufania publicznego”. Przepisy ustawy stawiające ostre wymagania dla zarządzających zakładami, były powodowane koniecznością ochrony interesów ubezpieczonych. Dla zapewnienia należytego poziomu ochrony osób korzystających z usług finansowych ustawa przewiduje szereg rozwiązań w zakresie ustanowienia reguł ładu korporacyjnego w zakładach ubezpieczeń¹⁸.

Organami ubezpieczeniowej spółki akcyjnej są: walne zgromadzenie akcjonariuszy, rada nadzorcza i zarząd. Kompetencje i zasady działania walnego zgromadzenia są opisane w Kodeksie spółek handlowych¹⁹. Natomiast opis składu i wymagań w stosunku do członków organów zarządzających oraz kompetencji zarządu jest zawarty w Ustawie o działalności ubezpieczeniowej²⁰.

Kompetencją zarządu jest opracowanie, wprowadzenie i nadzór nad funkcjonowaniem regulacji wewnętrznych określających sposób wykonywania działalności ubezpieczeniowej. Regulacją tą jest przede wszystkim regulamin kontroli wewnętrznej, który musi być dostosowany do wielkości i profilu ryzyka wynikającego ze skali prowadzonej działalności²¹. Regulacje muszą być szczególnie nakierowane na czynności zlecane w ramach *outsourcingu* innym podmiotom.

18. Policha K., *Corporate governance w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem rynku ubezpieczeniowego*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” nr 30(225) 22.07.2003

19. Art. 393 do Art. 429 Oddział 3, Walne zgromadzenie, Ustawy z dnia 15.09.2000 Kodeks spółek handlowych. Dz.U. 2000 Nr 94 poz. 1037

20. Dział II, Rozdział 1, Art. 27 do Art. 30 Ustawy o działalności ubezpieczeniowej

21. Pierwotnie zakład ubezpieczeń był zobowiązany do opracowania i stosowania regulaminów wewnętrznych w tym co najmniej: regulaminu organizacyjnego; regulaminu kontroli wewnętrznej; regulaminu działalności lokacyjnej i oceny ryzyka

Zarząd musi być co najmniej dwuosobowy, zaś w jego skład wchodzi prezes. Oprócz wymogów ogólnych: pełna zdolność do czynności prawnych, wyższe wykształcenie, niekaralność, rękojmia należytego prowadzenia spraw zakładu, co najmniej dwie osoby muszą posiadać doświadczenie zawodowe²² oraz udowodnioną znajomość języka polskiego²³. Ustawa dopuszcza równoczesne członkostwo tej samej osoby w zarządach zakładów majątkowych (Dział II) i życiowych (Dział I).

Katalog wymogów wobec członków rad nadzorczych jest znacznie krótszy: członkiem może być osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, która nie była skazana za umyślne przestępstwo stwierdzone prawomocnym wyrokiem i daje rękojmię prowadzenia spraw zakładu ubezpieczeń w sposób należyty.

Występuje natomiast zakaz pełnienia funkcji członka organu zarządzającego przez osoby będące równocześnie członkiem organu zarządzającego²⁴:

- narodowego funduszu inwestycyjnego lub firmy zarządzającej majątkiem funduszu
- towarzystwa funduszy inwestycyjnych
- podmiotu prowadzącego działalność maklerską instrumentami finansowymi²⁵
- powszechnego towarzystwa emerytalnego
- banku
- zakładu reasekuracji

Ustawodawca wprowadzając takie ograniczenia znacznie zawęził możliwość stosowania integracji personalnej w przypadku uczestniczenia zakładu ubezpieczeń w składzie grupy kapitałowej. Celem dla którego stworzono ten zapis było zapewnienie że członkowie organów zarządzających nie wejdą w konflikt interesów i będą dawać rękojmię prowadzenia spraw zakładu w sposób należyty. Według opinii organu nadzoru, konstrukcje zawarte w ustawie stanowiły pewne rozwiązania minimalne, ale były niewystarczające²⁶.

W polskim prawie brak jest generalnej regulacji dotyczącej udziału niezależnych członków rad nadzorczych spółek akcyjnych. Opracowano dwa niewiążące standardy. Pierwszy to „Zasady Dobrych Praktyk – Dobre praktyki w spółkach publicznych w 2002 r.”, dokument przygotowany przez „Komitet Dobrych Praktyk”, a firmowany przez Instytut Rozwoju Biznesu – Centrum Prywatyzacji w Warszawie²⁷. Drugi to „Kodeks Corporate Governance” dla polskich spółek publicznych, przygotowanego przez inicjatywę o nazwie „Polskie Forum Corporate Governance”, a firmowany przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w Gdańsku²⁸. Pierwszy z wymienionych dokumentów przewidu-

22. Pierwotnie nałożono obowiązek legitymowania się co najmniej pięcioletnim stażem pracy na samodzielnych stanowiskach kierowniczych w instytucjach finansowych na połowę członków zarządu, w tym prezesa zarządu. Z zapisu tego zrezygnowano w kolejnej nowelizacji ustawy

23. Przepis ten podlegał ostrej krytyce ze strony środowisk ubezpieczeniowych, szczególnie podmiotów zagranicznych posiadających swoje spółki córki w Polsce

24. Art. 29 Ustawy o działalności ubezpieczeniowej

25. Ustawa z dnia 29.07.2005 o obrocie instrumentami finansowymi (Dz.U. Nr 183, poz.1538)

26. Policha K., *Corporate governance...*, *op.cit.* str.7

27. Ponadto Projekt IRB firmowany jest przez Komisję Papierów Wartościowych i Giełd, Giełdę Papierów Wartościowych w Warszawie S.A. Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych, Polską Radę Biznesu oraz Stowarzyszenie Emitentów Giełdowych

28. Mikosz A., *Porównanie i ocena polskich kodeksów corporate governance*, Weil, Gotshal & Manges Warszawa, 2002

je, że przynajmniej połowę członków rady nadzorczej powinni stanowić członkowie niezależni. Powinni oni być wolni od jakichkolwiek powiązań ze spółką i akcjonariuszami lub pracownikami, które to powiązania mogłyby istotnie wpłynąć na zdolność do podejmowania bezstronnych decyzji. Z kolei „Kodeks Gdański” przewidywał co najmniej dwóch członków rady spełniających kryteria niezależności. Zaznaczyć należy, że regulacje te są dobrowolne i odnoszą się do spółek notowanych na giełdzie. Aktualnie w Polsce tylko nieliczne zakłady ubezpieczeń są przedsiębiorstwami giełdowymi, stąd też się bierze ograniczony zasięg stosowania zasad „dobrych praktyk”.

4. Spółka Europejska

Idea tej spółki wyrosła z dążenia do wprowadzenia rozwiązań jednolitego prawa spółek, ułatwiającego organizowanie działalności gospodarczej w skali międzynarodowej przez tworzenie na terenie państw Wspólnoty Europejskiej elastycznych i bezpiecznych struktur umożliwiających gromadzenie znacznego kapitału²⁹. Spółka Europejska (*Societas Europe, SE*) jest formą prawną spółki akcyjnej mogącą działać we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej bez konieczności rejestrowania się w każdym z nich. Spółkę Europejską mogą tworzyć tylko spółki kapitałowe zarejestrowane w państwach członkowskich Unii. Nie ma możliwości zawiązania jej przez osoby fizyczne. Jako spółka akcyjna, posiada następujące cechy: osobowość prawną, kapitał zakładowy podzielony na akcje, wyłączenie odpowiedzialności akcjonariuszy za zobowiązania spółki oraz korporacyjną strukturę organów.³⁰ Spółka europejska wykazuje jednak istotne cechy odmienne od „zwykłej” spółki akcyjnej. Są to m.in.³¹:

- statut personalny wyznaczony przez regulacje wspólnotowe zawarte w rozporządzeniu³²,
- „wielowarstwowy” katalog źródeł prawa, któremu podlega SE,
- szczególne sposoby tworzenia SE, zakładające uczestnictwo spółek z różnych państw członkowskich lub spółek prowadzących działalność wykraczającą poza granice jednego państwa,
- siedziba statutowa SE musi znajdować się na terytorium Wspólnoty, w tym samym państwie członkowskim, co jej główny zarząd,
- istnieje możliwość przeniesienia siedziby statutowej SE do innego państwa członkowskiego z zachowaniem jej tożsamości podmiotowej,
- minimalny kapitał zakładowy wyrażony w euro, wynosi 120 000 euro,
- możliwość prowadzenia rachunkowości w walucie euro,
- możliwość wyboru modelu organów SE pomiędzy systemem dualistycznym (niemieckim) a monistycznym (brytyjskim).

Spółka jest rejestrowana w państwie członkowskim we właściwym, krajowym rejestrze danego państwa, w którym ma siedzibę. Fakt wpisu do rejestru, z którego

29. Wiankowski B, i inni *Grupy kapitałowe... op.cit.* str. 71

30. Art.1 i Art. 38 Rozporządzenie Rady nr 2157/2001 w sprawie statutu spółki europejskiej (SE) Dz. Urz. UE Nr L 294 z 10 listopada 2001 r.

31. Niedzielska, K. *Europejska spółka akcyjna*, C.H.Beck, Warszawa 2005, s. 35

32. Statut personalny (*lex societatis*) reguluje m.in. zdolność prawną spółki, strukturę organizacyjną i kompetencje jej organów, obowiązki członków organów spółki

chwila uzyskuje osobowosc prawną, jest publikowany w dzienniku urzędowym danego państwa oraz dzienniku urzędowym UE.

Spółkę Europejską można założyć na cztery sposoby³³:

- poprzez połączenie dwóch lub więcej spółek akcyjnych, działających co najmniej w dwóch państwach członkowskich UE,
- założenie SE jako spółki holdingowej przez co najmniej dwie spółki kapitałowe, przy czym jedna z nich musi mieć filię lub zakład w innym państwie członkowskim³⁴,
- poprzez utworzenie spółki zależnej albo przekształcenie spółki akcyjnej, która posiada spółką zależną w innym państwie UE,
- poprzez przekształcenie spółki akcyjnej, która co najmniej od dwóch lat ma własny oddział w innym kraju UE.

Największą zaletą spółki europejskiej jest możliwość zmiany państwa siedziby bez konieczności likwidowania przedsiębiorstwa i rozpoczynania nowej działalności. Pozwala to na elastyczne funkcjonowanie, umożliwiając natychmiastowe reagowanie na zmiany warunków ekonomicznych, politycznych, społecznych, czy też prawnych, w jakich SE funkcjonuje³⁵. Stwarza to nieograniczone warunki dla arbitrażu regulacyjnego w UE. Forma ta stwarza także możliwość wyboru rodzaju ustroju spółki, pomiędzy modelem monistycznym (rada dyrektorów) a dualistycznym (rada nadzorcza i zarząd).

Działanie, jako firma „europejska” może ułatwić dostęp do zagranicznych rynków a także korzystnie wpływać na renomę firmy. SE może zostać wykorzystana jako „wehikuł” do transgranicznych połączeń spółek akcyjnych z różnych państw członkowskich, a zwłaszcza do tzw. fuzji równych czyli połączeń spółek o zbliżonych potencjałach gospodarczych (ang. *merger of equals*). SE jako spółka dominująca, może być również zastosowana przy tworzeniu i reorganizacji grup kapitałowych. Można ją także wykorzystywać do uproszczenia korporacyjnych struktur grup kapitałowych polegającej na połączeniu spółek zależnych ze spółką dominującą w jeden podmiot (ang. *upstream merger*). Nowo powstała spółka może prowadzić działalność w krajach Unii za pomocą oddziałów – podmiotów nieposiadających osobowości prawnej. Również wspólne przedsięwzięcia (ang. *joint ventures*) realizowane przez podmioty z różnych państw Unii mogą być realizowane za pomocą SE³⁶. W sektorze ubezpieczeń pierwszym i najbardziej spektakularnym przekształceniem była zmiana formy zarządzającej spółki holdingowej największej grupy ubezpieczeniowej Allianz AG na Allianz SE.

Polski ustawodawca uchwalił 4 marca 2005 r. Ustawę o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej³⁷, na podstawie której polskie firmy mogą przekształcać się w spółki europejskie. Polskie prawo ubezpieczeniowe nie dopuszcza (na razie) tej formy prawnej prowadzenia zakładów ubezpieczeniowych.

33. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej: Spółka Europejska, <http://www.cie.gov.pl/www/serce.nsf/0/>

34. Akcjonariusze muszą wnieść do holdingowej SE akcje bądź udziały reprezentujące ponad 50 proc. praw do głosu w zamian za udziały bądź akcje w holdingowej SE

35. Aktualne polskie prawo nie dopuszcza przeniesienia siedziby polskiej spółki kapitałowej do innego państwa, uznając podjęcie uchwały w tej sprawie za przyczynę rozwiązania spółki (art. 459 pkt. 2 k.s.h.)

36. Meritum, Europejskie formy spółek, www.meritum.pl s.1420

37. Dz.U. 2005 nr 62 poz. 551 Ustawa z dnia marca 2005 r. o europejskim zgrupowaniu interesów gospodarczych i spółce europejskiej

5. Towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych

Działalność TUW opiera się na zasadzie wzajemności polegającej na³⁸:

- połączeniu praw wynikających z umów ubezpieczenia oraz praw członkowskich,
- świadczeniu ochrony ubezpieczeniowej członkom towarzystwa,
- eliminacji nastawienia na zysk,
- współdecydowania członków o losie towarzystwa.

Zasadniczą cechą odróżniającą towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych od zakładów ubezpieczeń w postaci spółki akcyjnej jest to, że osoby ubezpieczające się są równocześnie współwłaścicielami zakładu ubezpieczeń, jakim jest TUW. W efekcie ubezpieczeni mogą mieć wpływ na funkcjonowanie towarzystwa, w tym na jego politykę finansową i oferowane produkty ubezpieczeniowe. Celem funkcjonowania ubezpieczeniowej spółki akcyjnej jest zysk udziałowców osiągniany poprzez świadczenie usług ubezpieczeniowych, natomiast w towarzystwie ubezpieczeń wzajemnych celem jest oferowanie tychże usług w sposób jak najbardziej dopasowany do potrzeb członków towarzystwa. Decyzje dotyczące usług oraz przeznaczenia ewentualnej nadwyżki bilansowej podejmowane są na drodze demokratycznych procedur, w których uczestniczą członkowie towarzystwa³⁹.

Mocne strony TUW, przemawiające za prowadzeniem działalności ubezpieczeniowej w tej formie organizacyjno-prawnej to:

- spójność interesów właścicieli i klientów (tożsamość podmiotowa);
- brak presji właścicieli na zysk;
- niższe koszty administracyjne;
- brak wpływu osób trzecich na politykę i strategię;
- brak możliwości wrogiego przejęcia;
- wykorzystanie lokalnych wspólnot i więzi na poziomie akwizycji i kontroli nad oszustwami i wyłudzeniami odszkodowań.

Dyrektywy unijne dotyczące zarówno ubezpieczeń majątkowych jak i życiowych wyłączały towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych z wymagań stawianych zakładom ubezpieczeniowym, o ile spełniały określone warunki, takie jak:

- obowiązek zawarcia w statucie postanowień o wnoszeniu dodatkowych wkładów lub zmniejszania świadczeń w złej sytuacji finansowej towarzystwa,
- zakaz ubezpieczania ogólnej odpowiedzialności cywilnej, kredytów i gwarancji oraz ograniczenie poziomu rocznego dochodu.
- Co najmniej połowa dochodu musiała pochodzić od członków towarzystwa.

Ustrój towarzystwa określa statut, przeważnie sporządzany w postaci aktu notarialnego, który przed zarejestrowaniem podlega zatwierdzeniu przez organ nadzoru. W statucie określone są warunki tworzenia wspólnot ubezpieczeniowych w ramach towarzystwa. Takie wspólnoty, nazywane związkami wzajemności członkowskiej, są jed-

38. Policha. K.: *Charakterystyka organizacyjno-prawna przedsiębiorstw ubezpieczeniowych w Podstawy ubezpieczeń* t.III Monkiewicz J. Poltekst Warszawa 2003 s.26

39. Kotowska O., Nałęcz S. Załęski P.: *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w Polsce*, Raport z badania TUW, Instytut Studiów Politycznych PAN, 2007, <http://www.tujestpraca.pl/materialy/1/3%20TUW.pdf>

norodnymi ze względu na odmienny rodzaj ryzyka lub jego charakter, grupami członków towarzystwa lub ubezpieczonych. Związki te są de facto własnym zakładem ubezpieczeniowym określonej wspólnoty ubezpieczeniowej. TUV jest więc w istocie korporacją wielopodmiotową związków wzajemności członkowskiej. Związek członków wyodrębnia się na potrzeby wspólnot regionalnych, grup branżowych itp. Posiada on jednorodny charakter umów ubezpieczenia i odmienny od reszty przebieg szkodo-wości. Członek TUV może przystąpić do kilku związków wzajemności członkowskiej zawierając różne umowy ubezpieczenia. Związek rozlicza się z TUV corocznie odzyskując część przekazanych środków lub przekazując dopłaty, w zależności od przebiegu ubezpieczeń portfela ubezpieczeń. Składki od osób niebędących członkami towarzystwa nie mogą przekraczać określonej części przypisu brutto towarzystwa (w Polsce 10 proc.). Osoby te nie są zobowiązane do udziału w pokrywaniu straty bilansowej towarzystwa.

Kapitał TUV nosi nazwę „zakładowego” a nie „akcyjnego”. Może on być podzielony na udziały, zaś udziałowcom wydaje się imienne kwity udziałowe. Kwity te nie są papierami wartościowymi, ale mogą być uznane za papier legitymacyjny, ułatwiający uprawnionemu z udziału wykazanie przysługującego mu uprawnienia⁴¹. Kapitał zakładowy jest pokrywany w całości wkładem pieniężnym w wysokości nie niższej niż minimalny kapitał gwarancyjny dla grup ubezpieczeń w zakresie których towarzystwo posiada zezwolenie na prowadzenie działalności⁴².

W zależności od przyjętego modelu ładu korporacyjnego, monistycznego lub dualistycznego, występują różne organy towarzystwa. W obu przypadkach jest to walne zgromadzenie i w zależności od modelu, rada dyrektorów lub rada nadzorcza i zarząd. W odniesieniu do organów TUV, zastosowanie mają przepisy kodeksu spółek handlowych.

Zasadę wzajemności w czystej postaci realizują małe Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych, w których w największym stopniu ma miejsce zasada kontroli członków nad działalnością TUV. W trakcie walnego zgromadzenia obowiązuje zasada głosowania jeden członek – jeden głos, niezależnie od wielkości udziału, jaki dana osoba ma w kapitale towarzystwa⁴².

Decyzja o uznaniu TUV przez organ nadzoru za małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych podlega wpisowi do rejestru, gdy towarzystwo ubezpiecza jedynie swoich członków, członkami towarzystwa jest zdefiniowany krąg podmiotów, wykonujący określony zawód lub grupę zawodów lub wykonujących określony rodzaj działalności gospodarczej lub działających na określonym terenie, roczny przypis składki nie przekracza określonej kwoty⁴³ oraz nie wykonuje działalności w zakresie reasekuracji czynnej.

Ubezpieczyciele wzajemni wciąż odgrywają ważną rolę w światowym sektorze ubezpieczeń⁴⁴. Największym TUV-em w 2006 roku na świecie była japońska federacja

40. Kruczalak K.: *Forma...* s.11

41. W Polsce, tworzenie kapitału zapasowego odbywa się według zasad opisanych w art.396 KSH

42. Identyfikacja zasada obowiązuje w spółdzielniach

43. W Polsce równowartości w złotych 5 mln. euro

44. International Co-operative Alliance: *Global 300 list 2008*, Genewa, www.ica.coop; www.global300.coop,

ubezpieczycieli wzajemnych Zenkyoren, ubezpieczająca spółdzielczość rolniczą. Drugim pod względem wielkości był amerykański ubezpieczyciel Nationwide, który jest czwartym największym asekuratorem w USA. W pierwszej dziesiątce znajdowało się pięć T UW-ów francuskich: Groupama, największy ubezpieczyciel wzajemny we Francji ubezpieczający głównie sektor rolny, La Mondiale skupiający się na ubezpieczeniach emerytalnych, MACIF – największy ubezpieczyciel komunikacyjny oraz Azur GMF ubezpieczający 2,9 mln urzędników. Niemcy reprezentuje Debeka jeden z 10 największych ubezpieczycieli niemieckich, R+V Versicherung zajmujący się ubezpieczeniem drobnego biznesu i HUK Coburg największy zakład ubezpieczeń dla urzędników państwowych.

Tabela 2. 10 największych T UW-ów na świecie w 2006 roku

Lp	Nazwa	Kraj	Przypis netto mln USD	Aktywa mln. USD
1	Zenkyoren	Japonia	47880	375431
2	Nationwide Mutual Insurance Company	USA	21832	158258
3	Groupama	Francja	19648	103651
4	Debeka Group	Niemcy	12868	80469
5	R+V Versicherung	Niemcy	11803	51606
6	La Mondiale Groupe	Francja	7206	52663
7	HUK Coburg	Niemcy	7064	30900
8	MACIF	Francja	6962	23212
9	Azur GMF	Francja	6872	34502
10	MMA	Francja	6809	34502

Źródło: ICA Global 300, www.global300.coop.

Na ogólną liczbę ponad 7000 licencjonowanych zakładów ubezpieczeń funkcjonujących w Unii Europejskiej w 2004 roku blisko 70 proc. to zakłady ubezpieczeń wzajemnych i zakłady spółdzielcze⁴⁵. Badanie przeprowadzone w 2004 roku przez AISAM w 25 krajach UE (bez Bułgarii i Rumunii), wykazało znaczącą przewagę ilościową tej formy prawnej⁴⁶. Podmioty sektora ubezpieczeń wzajemnych dzielą się na następujące grupy:

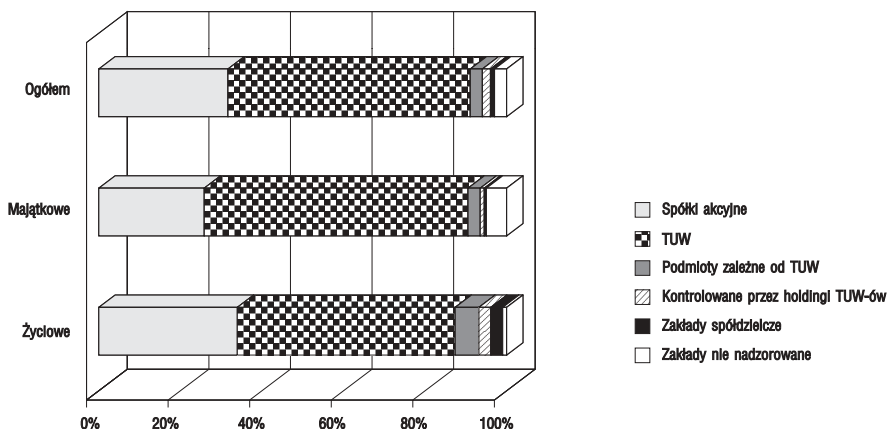
- Ubezpieczyciele wzajemni posiadający formę towarzystwa wzajemnego lub inną równoważną formę prawną. Przykładami są Tapiola General lub Tapiola Life z Finlandii, DEVK z Niemiec czy MACIF z Francji. Udział takich rodzajów zakładów wynosi ok. 60 proc. wszystkich ubezpieczycieli w Europie
- Druga grupa zawiera ubezpieczycieli wzajemnych będących podmiotami zależnymi od ubezpieczycieli wzajemnych. Można tu wskazać Tapiola Corporate Life, podmiot zależny od Tapiola Finland, czy La Mondiale Partnaire podmiot zależny od La Mondiale. Podmioty zależne mogą posiadać ograniczoną odpowiedzialność, lub czasami występować jako zakłady spółdzielcze. Występuje ok. 3 proc. takich przedsiębiorstw w Europie

45. Dane wg badania AISAM, CEA publikuje inne dane: wg. European Insurance in figures w 2006 roku w krajach UE działało 5300 zakładów ubezpieczeń; <http://www.cea.eu>

46. AISAM, Mutual insurance In figures, 2007, s.20

- Ubezpieczyciele wzajemni kontrolowani w ramach holdingów T UW (np. Uniqa) lub holdingów mieszanych T UW, np. Lansforsakringar Liv ze Szwecji. Holding mieszany T UW składa się ze spółek akcyjnych, które działają zgodnie z zasadami towarzystw wzajemnych. Na przykład mogą nie rozdzielać dywidendy pomiędzy akcjonariuszy, ale nadwyżka musi być rozdzielana pomiędzy ubezpieczonych.
- Oprócz ubezpieczycieli wzajemnych 1 proc. zakładów występuje w formie spółdzielni.

Wykres 2. Procentowy udział form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw ubezpieczeniowych w krajach UE w 2004 roku.

Źródło: AISAM, *Mutual insurance in figures, 2007*, s. 20

Wśród 1847 zakładów ubezpieczeń na życie, 61 proc. ma formę zakładu ubezpieczeń wzajemnych (włącznie z podmiotami zależnymi), 3 proc. zakładów zależnych od spółek holdingowych kontrolowanych przez T UW-y i pozostałe 1 proc. zakładów spółdzielczych i podmiotów od nich zależnych.

Na ogólną liczbę 5076 ubezpieczeń majątkowych, 72 proc. działa w formie T UW-ów (włącznie z podmiotami zależnymi), dalsze 1 proc. to podmioty zależne kontrolowane przez spółki holdingowe kontrolowane przez T UW-y i 1 proc. zakładów spółdzielczych i ich podmiotów zależnych.

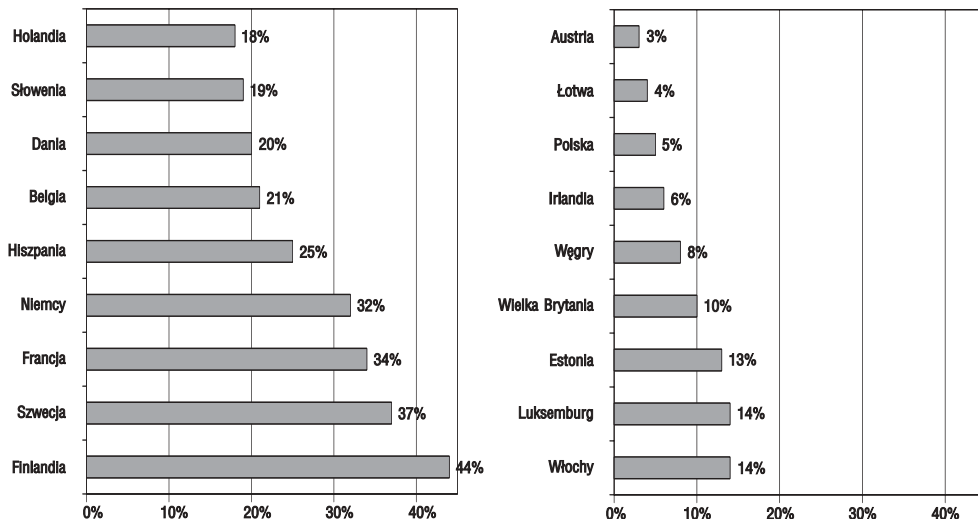
Procentowy udział ubezpieczycieli wzajemnych w przypisie składki brutto odbiega znacząco od udziału ilościowego tych podmiotów w rynku. Pomimo przewagi ilościowej, ubezpieczyciele wzajemni zbierają tylko ok. 27 proc. ogółu przypisu składki europejskiej. Występuje również duże zróżnicowanie pomiędzy rodzajami podmiotów w tym sektorze. 12,4 proc. to składka z T UW-ów, 5,4 proc. pochodzi z T UW-ów zależnych od innych T UW-ów, 6,5 proc. przypisu należy do podmiotów kontrolowanych przez holdingi T UW-ów, natomiast pozostałe 2,4 proc. przynoszą zakłady spółdzielcze⁴⁷.

Penetracja T UW-ów w poszczególnych krajach Europy jest bardzo zróżnicowana. Największy udział T UW-ów w rynku krajowym występuje w krajach skandynawskich. Finlandia może się pochwalić 44 proc. udziałem ubezpieczycieli wzajemnych w składce, Szwecja 37 proc. udziałem. Kraje takie jak Francja, Niemcy, Hiszpania, Belgia i Dania

47. AISAM, *Mutual insurance in figures, 2007* s.21.

przekraczają średnią europejską wynoszącą 20 proc. przypisu. Na drugim biegunie znajdują się kraje z niezauważalnym udziałem tego rodzaju zakładów, oscylującym w okolicach 0 proc. udziału: Cypr, Czechy, Grecja, Malta i Słowacja.

Wykres 3. Udział przypisu składki brutto TUV-ów w poszczególnych krajach

Źródło: AISAM, *Mutual insurance in figures 2007*, s. 23

Przyczynami takiej rozpiętości znaczenia TUV-ów w poszczególnych krajach są różnice historyczne i kulturowe występujące w rozwoju rynków ubezpieczeniowych.

6. Przekształcenia Towarzystw Ubezpieczeń Wzajemnych

Konieczność poddania się warunkom rynkowym i działania w warunkach stale rosnącej konkurencji, zarówno ze strony innych TUV-ów, ubezpieczeniowych spółek akcyjnych jak i podmiotów oferujących substytuty produktów ubezpieczeniowych (banki, fundusze inwestycyjne), powoduje w ostatnich kilkudziesięciu latach konieczność zmiany struktur i sposobów działania. Wywołane jest to ograniczeniami rozwojowymi tych towarzystw. Należą do nich⁴⁸:

- motyw kapitałowy – niedostatek kapitału na pokrycie marginesu wypłacalności
- motyw technologiczny – brak *know-how*
- motyw rynkowy – niska elastyczność działania.

Pojawiają się też inne przyczyny wewnętrzne takie jak znaczne zmniejszenie roli członków towarzystwa i wzrost roli menadżerów i zarządów oraz zmniejszenie poczucia identyfikacji członków z towarzystwem na skutek wzrostu liczby członków.

Przekształcenia TUV przebiegają według trzech modelowych schematów: demutualizacji, przekształcenia w holding i tworzenia koncernu.

48. Milewski P.: *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych...* s. 29

DEMUTUALIZACJA⁴⁹

Demutualizacja (ang. *demutualization*) to zmiana formy prowadzenia działalności ubezpieczeniowej, z opartej na zasadzie wzajemności na działalność komercyjną, wskutek czego TUV przekształca się w spółkę akcyjną⁵⁰. Jest to najbardziej radykalna metoda zmian. Oznacza to całkowite zaprzestanie istnienia towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, jako podmiotu gospodarczego i zastąpienie go przez zakład ubezpieczeń w formie spółki akcyjnej, przejmujący wszelkie prawa i obowiązki wobec ubezpieczonych⁵¹. Wypłaca się również rekompensaty za utratę praw członkowskich wobec ubezpieczonych – członków TUV oraz gwarantuje utrzymanie zawartych umów ubezpieczenia po dokonaniu zmian. Majątek towarzystwa staje się majątkiem spółki, spółka przejmuje wszystkie prawa i obowiązki TUV, w tym zezwolenie na wykonywanie działalności ubezpieczeniowej. Osoby ubezpieczone mają zagwarantowaną możliwość wyboru formy kontynuacji ubezpieczenia w nowym podmiocie, poprzez oświadczenie o chęci uczestnictwa w spółce i kontynuowania w niej umowy ubezpieczenia, lub sprzeciwu i możliwości wypowiedzenia umowy. Członkowie TUV przystępujący do spółki, obejmują akcje proporcjonalnie do ich udziałów. W przypadku nieobjęcia całości kapitału zakładowego, musi być on uzupełniony nowymi akcjami. Akcje te są obejmowane w całości za wkłady pieniężne.

Generalnie, demutualizacji poddają się prawie wyłącznie tzw. duże TUV, które mają potrzebę posiadania mechanizmu pozwalającego na szybkie podwyższenie kapitałów własnych. Początkowo głównym powodem wstępowania na ścieżkę przekształceń była zła sytuacja finansowa towarzystw, aktualnie podstawowym motywem demutualizacji jest potrzeba realizacji celów strategicznych – utrzymania i dalszej poprawy pozycji konkurencyjnej. Zjawisko demutualizacji ma długą historię na świecie. Pierwszy zanotowany przypadek miał miejsce w USA – „Commercial Ins. Co” przekształcił się w 1860 roku w spółkę akcyjną. Od tego czasu w Stanach Zjednoczonych ok. 160 TUV-ów majątkowych i 50 życiowych, przeszło proces demutualizacji. Zjawisko to nabrało tempa w drugiej połowie XX wieku. Trzy największe TUV-y (Prudential Insurance Company of America, Metropolitan Life Insurance Company oraz John Hancock Mutual Life Insurance Company) zmieniły formę swojej działalności. W Kanadzie cztery największe TUV-y życiowe przekształciły się w ubezpieczalnie komercyjne (Canada Life Mutual Life Assurance Company of Canada, Manulife, oraz Sun Life Assurance Company of Canada). W Australii demutualizacji poddało się największe TUV życiowe – (Australian Mutual Provident (AMP), w Wielkiej Brytanii duża liczba towarzystw realizujących strategię ekspansji zdecydowała poddać się procesom przekształceń (Abbey National,

49. Szerokie rozumienie pojęcia demutualizacja, w znaczeniu "odwzajemnienia", pozwala na zaliczenie do niej przekształceń tuw-u w każdą formę organizacyjno-prawną, nie prowadzącej działalności na zasadzie wzajemności. W literaturze przedmiotu przeważa pogląd, potwierdzony rozwiązaniami prawnymi i praktyką gospodarczą, traktujący demutualizację wąsko – jako przekształcenie TUV w spółkę akcyjną.

50. Oprócz TUV przekształcają się także m.in. towarzystwa budowlane w banki komercyjne w formie spółek akcyjnych oraz spółdzielnie w spółki akcyjne.

51. Milewski P.: *Demutualizacja towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, 12.11.2002, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=8965&Itemid=297

Norwich Union Scottish Amicable Life Assurance Society, Clerical Medical, Scottish Widows oraz Scottish Life). Pozostało jednak wiele znaczących na rynku TUV-ów, zdecydowanych pozostać przy swojej formie działalności. (Britabba Life, Co-operative, Equitable Life, Friends Provident, Liverpool Victoria, MGM Assurance, NFU Mutual, National Mutual, National Provident Institution, Royal London, Scottish Legal Life, Scottish Provident, Standard life, Westylan).

Występują trzy podstawowe modele przekształceń⁵²:

- demutualizacja prosta, w której TUV przekształca się w spółkę akcyjną, ciągłość osobowości prawnej jest zachowana a członkowie otrzymują rekompensaty w postaci akcji lub praw poboru akcji nowej spółki. Metoda ta stosowana jest przede wszystkim w tych krajach i stanach USA, w których istnieją przepisy regulujące demutualizację,
- demutualizacja na drodze fuzji lub konsolidacji, w której TUV łączy się lub jest przejmowany przez istniejącą lub nowo powstałą spółkę akcyjną. Osobowość prawna TUV zanika, nowa spółka musi uzyskać licencję organu nadzoru a jego członkowie otrzymują rekompensaty w postaci gotówki, akcji spółki akcyjnej lub polepszenia warunków ubezpieczenia. Nie wymaga ona za to szczegółowych przepisów prawnych regulujących demutualizację,
- pełna reasekuracja, w której TUV w 100 proc. reasekuruje swój portfel ubezpieczeń u reasekuratora działającego w formie spółki akcyjnej, a następnie poddaje się likwidacji. Metoda ta stosowana jest głównie tam, gdzie nie istnieją regulacje w zakresie przekształcenia TUV w TU SA. Wymaga ona jedynie zgody właściwego organu nadzoru.

7. Keptyw (ang. *captive insurance company*)

Keptyw jest to zakład ubezpieczeń utworzony specjalnie w celu ubezpieczania części lub całości ryzyk przedsiębiorstwa macierzystego. Jest on zarejestrowany jako firma ubezpieczeniowa bądź reasekuracyjna i bezpośrednio lub pośrednio zależna kapitałowo od podmiotu, którego ryzyko ubezpiecza. Przedsiębiorstwo macierzyste keptywu z reguły nie prowadzi samo działalności ubezpieczeniowej.

Dążenie korporacji do podniesienia efektywności prowadzonej działalności gospodarczej, mierzonej m.in. poziomem kosztów, w tym ubezpieczenia jest głównym powodem wykorzystywania keptywów. Jest to również jeden z istotnych instrumentów *offshoringu* działalności ubezpieczeniowej do rajów podatkowych⁵³.

Keptywy występują w rozlicznych formach w zależności od ilości właścicieli i relacji między nimi⁵⁴:

52. Milewski P.: *Demutualizacja towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych*, „Gazeta Ubezpieczeniowa” 29.08.2008, http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=16313&Itemid=140

53. Folfas P.: *Przenoszenie działalności gospodarczej do rajów podatkowych jako strategia zarządzania finansami korporacji międzynarodowych: motywy, formy, korzyści i zagrożenia*, Bank i Kredyt, Grudzień 2008

54. Kwiecień I, Brach D.: *Wykorzystanie captive w zarządzaniu ryzykiem*, Materiały z konferencji „Rynek kapitałowy”, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Międzyzdroje, 2000

- *Captive* czysty (ang. *pure captive, single parent*) – utworzony przez jeden podmiot wyłącznie w celu ubezpieczania ryzyk tego podmiotu oraz korporacji zależnych a także ich przedstawicieli, dyrektorów, pracowników, agentów i niezależnych dostawców.
- *Captive* ogólny (ang. *broad captive*) – będący własnością jednego podmiotu, jednak ubezpieczający ryzyka zarówno właściciela jak i podmiotów od niego zależnych oraz ryzyka podmiotów nie związanych z właścicielem.
- *Captive* grupowy – utworzony przez kilka podmiotów gospodarczych w celu ubezpieczania ryzyk należących do nich oraz ich przedstawicieli, dyrektorów, pracowników, agentów i niezależnych dostawców. Niekiedy w świetle regulacji prawnych danego kraju może przybierać postać grupy zatrzymania ryzyka (ang. *risk retention group*) bądź ubezpieczyciela związków branżowych. Ze względu na charakter zależności między firmami macierzystymi wyróżnia się:
 - *Captive* stowarzyszeniowy (ang. *association captive*) – ubezpiecza ryzyka członków grupy kapitałowej (istniejącej ponad rok) – cechą charakterystyczną to istnienie ścisłych związków ekonomicznych pomiędzy podmiotami macierzystymi.
 - *Captive* specjalny (ang. *sophisticated insured captive*) – tworzony jest przez grupę podmiotów, których poza partycypowaniem w *captive* nie są spokrewnione.
 - *Captive* niejednorodny (ang. *heterogeneous captive*) – będący własnością wszystkich bądź części podmiotów ubezpieczonych w towarzystwie, prowadzących różne rodzaje działalności.

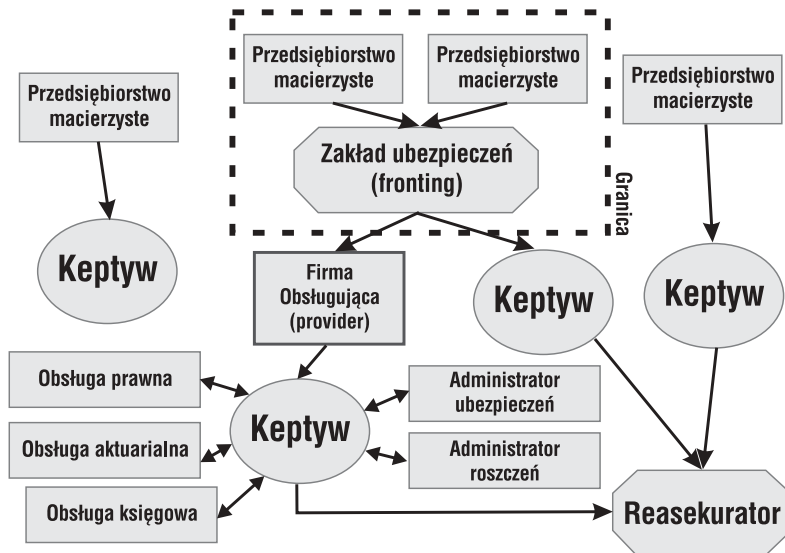
Całe przedsięwzięcie. tzw. *captive team* zazwyczaj obejmuje⁵⁵:

- Ubezpieczonego: firmę/grupę firm – właściciela
- ubezpieczeniowe towarzystwo zależne – keptyw
- firmę zarządzającą:
- firmy świadczące obsługę:
 - aktuarialną
 - rachunkową
 - prawną
- *frontingowy* zakład ubezpieczeń – jeśli w danym regionie przepisy wymagają specjalnych zezwoleń na prowadzenie poszczególnych rodzajów ubezpieczeń lub gdy istnieją ograniczenia dotyczące możliwości ubezpieczania się w towarzystwach zagranicznych. Firma *frontingowa* ubezpiecza daną firmę, a następnie reasekuruje to ubezpieczenie w jej towarzystwie zależnym, otrzymując za to prowizję. Prawnie firma *frontingowa* pozostaje jednak bezpośrednio odpowiedzialna z tytułu ubezpieczenia,
- reasekuratora – reasekuracja jest konieczna dla zapewnienia bezpiecznej proporcji ryzyka na udziale własnym i kapitału towarzystwa; pozwala także na dywersyfikację geograficzną i jakościową ryzyka gdy taka nie następuje bezpośrednio u właściciela,
- stałego administratora ubezpieczeń (ang. *resident insurance manager*) – nadzorującego działalność towarzystwa i kontaktuje się z lokalnymi władzami,
- administratora roszczeń.

55. Kwiecień I, Brach D. *Op cit.* s.7 - 8.

Lokalne przepisy często stawiają wymóg korzystania z usług firm miejscowych – zwłaszcza dotyczy to firmy zarządzającej i księgowej. Różne typy keptywów oraz ich struktury prezentuje Schemat 1.

Schemat 1. Różnorodność keptywów oraz ich struktury

Źródło: Opracowanie własne na podstawie :Rudnicki R.: Finansowanie ryzyka, www.rudnicki.com.pl

Ocenia się, iż keptywy zbierają współcześnie około 30-40 proc. całości światowych składek ubezpieczeniowych opłacanych przez przedsiębiorstwa, stanowią więc istotną konkurencję dla tradycyjnych zakładów ubezpieczeń. Głównymi powodami, dla których wykorzystuje się te instrumenty transferu ryzyka to: redukcja kosztu ubezpieczenia od 5-do 15 proc.⁵⁶, stabilizacja kosztu ubezpieczenia, korzyści podatkowe oraz centralizacja i ujednoczenie programu ubezpieczeniowego grup kapitałowych⁵⁷. Dodatkowymi korzyściami jest możliwość uczestnictwa w zyskach keptywu, redukcja kosztów operacyjnych, dostęp do szerokiego rynku firm reasekuracyjnych oraz możliwość tworzenia dźwigni finansowych w firmie⁵⁸.

Obecnie keptywy są zakładane głównie przez przedsiębiorstwa pochodzące ze Stanów Zjednoczonych (około 69 proc.) oraz Wielkiej Brytanii (około 16 proc.). W dalszej kolejności krajami, w których posiadają główną siedzibę właściciele keptywów, są: Belgia (3 proc.) oraz Francja, Niemcy, Holandia i Południowa Afryka (po mniej więcej 2 proc.)⁵⁹. Głównymi siedzibami keptywów są „raje podatkowe” takie jak: Bermudy, Kajmany,

56. Wg Captive- lekarstwo na podatki i ryzyko, www.aci-europe.com/artykuly/CAPTIVE.doc

57. Shimer P., Sonsino Y., Survey report – involvement of captive insurance companies with multinational pooling, Marsh and McLennan Companies, Nowy Jork 2001, s. 2

58. Captive insurance: www.pareto-invest.pl/captive.php

59. Liwacz A. Captive – stan obecny oraz perspektywy rozwoju na świecie i w Polsce, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, Lipiec 2003.

Vermont, Guernsey oraz Brytyjskie Wyspy Dziewicze w których ulokowanych zostało około 72 proc. wszystkich keptywów. W Polsce można wskazać na założone w 1994 r. przez polski Kombinat Górniczo-Hutniczy Miedzi w Lubinie, Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych CUPRUM. Towarzystwo to, co do zasady uznać można za *captive* którego głównym celem jest finansowanie ryzyk przedsiębiorstw tworzących ten koncern⁶⁰.

Około 62 proc. keptywów korzysta z usług „providerów” – wyspecjalizowanych firm konsultingowych prowadzonych przez firmy brokerskie w zakresie sporządzania analiz zasadności i opłacalności korzystania z keptywu w zależności od charakterystyki ryzyka oraz bieżącej działalności operacyjnej polegającej na wycenie i kompensacji przyjmowanego ryzyka oraz prowadzenia działalności inwestycyjnej. Największymi graczami na tym rynku są dwie firmy brokerskie: AON i Marsh, obsługujące około 50 proc. keptywów.

Obserwując dotychczasowe trendy rozwoju ilościowego keptywów oraz wielkość pozyskiwanej składki brutto, należy się spodziewać wzrostu ilości na poziomie 5-7 proc. rocznie oraz zrównania wartości składek przekazywanych do tradycyjnych zakładów ubezpieczeń z pozyskiwanymi przez keptywy⁶¹.

8. Spółdzielczy zakład ubezpieczeń

Spółdzielczy zakład ubezpieczeń jest podmiotem gospodarczym (osobą prawną) prowadzącym działalność ubezpieczeniową na zasadach prawa spółdzielczego.

Polskie prawo spółdzielcze definiuje spółdzielnię jako: „dobrowolne zrzeszenie nieograniczonej liczby osób, o zmiennym składzie osobowym i zmiennym funduszu udziałowym, prowadzącym w interesie swoich członków wspólną działalność gospodarczą na zasadach rozrachunku gospodarczego i mogącym prowadzić także na ich rzecz działalność społeczną i oświatowo-kulturalną”⁶². Najczęściej występują progi minimalnej liczby osób tworzących spółdzielnię i nazywanych członkami spółdzielni⁶³. Członkiem może zostać każda osoba, która spełnia przesłanki określone w statucie lub przepisie prawa (np. ubezpieczeniowego). Podobnie jest z rezygnacją z członkostwa spółdzielni – następuje po upływie okresu wypowiedzenia. Spółdzielnia uzyskuje osobowość prawną z chwilą wpisania jej do odpowiedniego rejestru (KRS w Polsce).

Ustrój spółdzielni jest opisany w statucie. Każdy członek musi zadeklarować, co najmniej jeden udział finansowy w spółdzielni (o ile statut nie stanowi inaczej), tworzący fundusz udziałowy. Statut, może określać również konieczność wniesienia aportem wkładu rzeczowego (np. nieruchomości). Wraz ze zmianą liczby członków spółdzielni zmienia się wysokość funduszu udziałowego. Zmiany te nie podlegają rygorom informacyjnym do organów rejestrujących, w przeciwieństwie do spółki akcyjnej, gdzie podwyższenie kapitału zakładowego wymaga skomplikowanej procedury emisji akcji.

Istotną różnicą pomiędzy spółdzielniami a spółkami handlowymi jest brak konieczności posiadania minimalnego kapitału założycielskiego, w przypadku spółdzielni ubezpieczeniowej wymóg taki może nakładać prawo ubezpieczeniowe.

60. Ibidem

61. Ibidem

62. Ustawa z dnia 16.09.1982r. Prawo spółdzielcze, Dz. U. z 1982 r. Nr 30, poz. 210 z późn. zm.

63. Polskie prawo spółdzielcze wskazuje minimalną liczbę 10 osób fizycznych i 3 osób prawnych

Organami spółdzielni są: walne zgromadzenie członków, rada nadzorcza i zarząd. Podobnie jak w spółkach kapitałowych zarząd reprezentuje spółdzielnię na zewnątrz, rada nadzorcza sprawuje funkcje nadzorcze.

W Unii Europejskiej liczba zakładów ubezpieczeń zorganizowanych w formie spółdzielni wynosi obecnie: dla ubezpieczeń życiowych około 1 proc. i około 0,5 proc. dla ubezpieczeń majątkowych (*non life*), na ogólną liczbę około 7000 zakładów⁶⁴. Zakłady te zbierały w 2004 roku 2,4 proc. składki brutto w 25 krajach Unii.

Spośród krajów Unii spółdzielcze zakłady ubezpieczeń występują w takich krajach jak: Belgia, Niemcy, Włochy, Węgry, Hiszpania i Słowacja⁶⁵.

W Polsce powojennej możliwość prowadzenia zakładów ubezpieczeń w formie spółdzielni dopuściła ustawa o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych z 1984 roku⁶⁶. Na mocy nowych przepisów, od 1988 roku zezwolenia na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej posiadały dwa zakłady spółdzielcze. Były to: Spółdzielczy Zakład Ubezpieczeń „Westa”, przekształcony w 1991 roku w spółkę akcyjną i Spółdzielcze Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji „Secura”. Towarzystwo „Secura” przekształciło się 3.03.1989 roku w Spółdzielcze Towarzystwo Ubezpieczeń i Reasekuracji „Polisa”. Obydwóm tym zakładom cofnięto zezwolenia na prowadzenie działalności i ogłosiły upadłość. „Westa” utraciła zezwolenie w 1992 roku i ogłosiła upadłość w 1993 r., „Polisie” zaś cofnięto zezwolenie w 1999 roku, a ogłosiła upadłość w 2000 roku. Aktualnie obowiązująca polska Ustawa o działalności ubezpieczeniowej nie dopuszcza formy spółdzielni jako zakładu ubezpieczeń.

9. Ubezpieczyciele indywidualni ⁶⁷

Historycznie ubezpieczyciele indywidualni byli pierwszymi podmiotami oferującymi pokrycie negatywnych skutków wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego. Znacznie ponad 2000 lat temu, w IV wieku p.n.e. pojawiło się Rodyjskie Prawo Zrzutu (łac *Lex Rhodia de iactu*) gdzie funkcje ubezpieczenia pełniła zawierana między podróżującymi kupcami umowa, że straty poniesione w trakcie podróży przez jednego z nich będą pokrywane solidarnie przez wszystkich. Również pożyczki morskie, których mechanizm opisywał już Kodeks Justyniana, a które funkcjonowały nieprzerwanie od czasów starożytnych aż po wiek XIX, opierały się na umowie pomiędzy indywidualnymi podmiotami: bankierem i kupcem⁶⁸. W Anglii w wieku XVIII kawiarnia Edwarda Lloyds'a stała się miejscem zawierania transakcji pomiędzy kupcami chcącymi ubezpieczyć swój towar a indywidualnymi osobami posiadającymi zasoby finansowe, które były gotowe podjąć ryzyko za wynagrodzenie. Najstarszy

64. AMICE: *Mutual insurance in figures*. www.amice-eu.org, Bruksela 2007

65. Lieve Lowet: *Mutual Insurance in Europe*, AISAM, Materiały z konferencji, Budapeszt, 2006, www.aisam.org

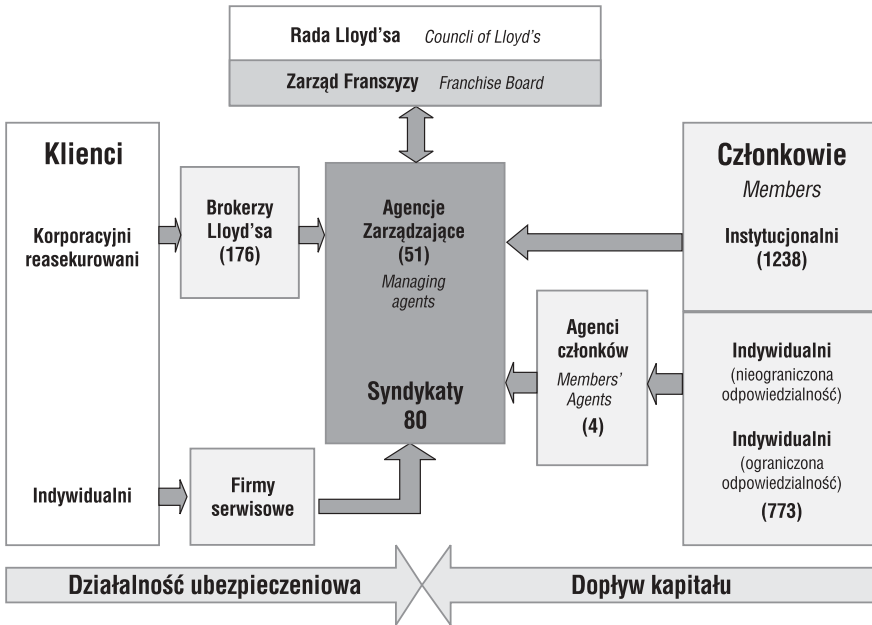
66. Ustawa z dnia 20 września 1984 r. o ubezpieczeniach majątkowych i osobowych

67. Łazowski J. w swojej pracy z 1934 r *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach*, zalicza organizację Lloyd's do ubezpieczycieli „jednostkowych”, również Kowalewski E i Sangowski T. wymieniają Korporację Lloyd's of London jako zrzeszenie ubezpieczycieli indywidualnych : patrz *Prawo ubezpieczeń gospodarczych* Komentarz *op. cit.* s.57

68. Pożyczka morska była zaciągana przez kupca przed podróżą, który kupował za nią towary, a nawet sam statek. Umowa nie przewidywała zwrotu w przypadku katastrofy ładunku i tym

na świecie rynek ubezpieczeniowy działa nieprzerwanie od 1774 roku. Jego ubezpieczyciele, którzy początkowo mieli indywidualny (fizyczny) charakter, dziś zostali zastąpieni przez syndykaty. Lloyd's nie jest przedsiębiorstwem ubezpieczeniowym. Jest to rynek ubezpieczeń zorganizowany jak przedsiębiorstwo sieciowe, które zachowało swoją oryginalną strukturę i metody działania, różniące się od wszystkich innych współcześnie działających przedsiębiorstw ubezpieczeniowych.

Schemat 2. Organizacja korporacji Lloyd's of London

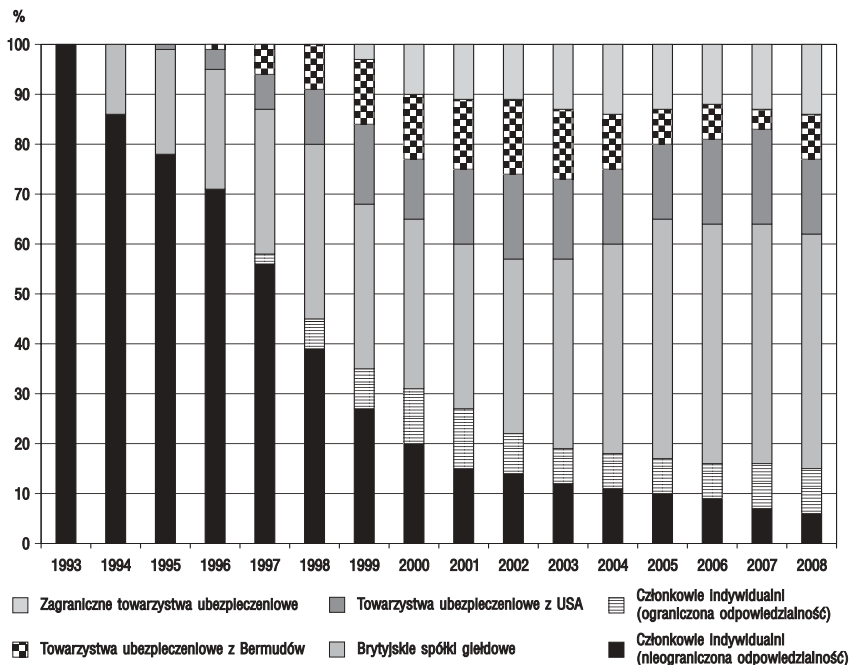
Źródło: www.lloyds.com

Z punktu widzenia organizacyjno-prawnego, jest to konglomerat niezależnych firm działających na zasadzie franszyzy. Każda firma składa się z trzech segmentów:

członkowie - osoby fizyczne i firmy członkowskie – spółki, w tym spółki partnerskie, upoważnione do działania w roli *underwritera* w ramach rynku Lloyd's. Członkowie Lloyd's zapewniają kapitał, który jest podstawą działalności syndykatów. Aktualnie członkami instytucjonalnymi są spółki notowane na giełdach brytyjskich, grupy ubezpieczeniowe z USA, i reszty świata. Znamienny jest udział towarzystw ubezpieczeniowych z jurysdykcji na Bermudach. Bardzo wyraźnie widać zmniejszanie się udziału członków indywidualnych (ang. *Names*), który w ciągu 15 lat spadł ze 100 proc. do 6 proc. Od roku 1998 występują także członkowie indywidualni z ograniczoną odpowiedzialnością. Jednak ich udział w korporacji również staje się marginalny.

samym utraty ładunku. Była ona oprocentowana wyżej niż zwykły kredyt, odsetki musiały pokryć koszt ubezpieczenia od katastrofy. Oprocentowanie pożyczki morskiej zaciągniętej na sfinansowanie ryzykownej wyprawy kosztowało 50 lub więcej procent.

Wykres 4. Skład członkowski korporacji Lloyd's

Źródło: www.lloyds.com

Osoby prywatne najczęściej dostarczają kapitału więcej niż jednemu syndykatomu, zaś instytucje finansują najczęściej tylko jeden syndykat. Odpowiedzialność finansowa członka Lloyd's ogranicza się do przyjętego udziału w danym ryzyku i nie obejmuje odpowiedzialności za zobowiązania innych członków. Tradycyjnie członkostwo było ograniczone do bogatych, znanych i cenionych osób fizycznych (ang. *Names*), którzy całym swoim prywatnym majątkiem gwarantowali ubezpieczonym wypłatę każdego należnego odszkodowania. Obecnie członkami syndykatów mogą być również firmy, których odpowiedzialność jest jednak limitowana. Wprowadzenie kapitału firm pozwoliło na znaczne podniesienie pojemności ubezpieczeniowej rynku. Wsparcie zarządcze i inne usługi zapewniają członkom tzw. agencje członkowskie (ang. *members' agents*).

Syndykat to główny podmiot korporacji, finansowany przez jednego lub więcej członków, którego celem jest przyjmowanie ubezpieczeń. Członkowie mają prawo, ale nie obowiązek, uczestniczyć w syndykacie przez rok kalendarzowy. W praktyce większość syndykatów jest zasilana kapitałowo przez tych samych członków przez kilka lat. Syndykaty prowadzą działalność ciągłą, chociaż formalnie stanowią one serie rocznych przedsięwzięć. Syndykat nie posiada osobowości prawnej, jest zarządzany przez agencję zarządzającą. Według stanu z 31 grudnia 2008 r. Lloyd's obejmuje 80 syndykatów. Większość syndykatów jest obecna w głównej londyńskiej siedzibie, gdzie w specjalnej sali (*Underwriting Room*) odbywają się szczegółowe negocjacje dotyczące ryzyk, które brokerzy chcą ubezpieczyć. Drobne ryzyka mogą być akceptowane przez jeden syndykat, jednak wielkie ryzyka prowadzone są w koasekuracji kilku lub nawet kilkunastu syndykatów.

Agencja zarządzająca (tzw. „integralna jednostka Lloyd's”) jest tworzona wyłącznie do zarządzania syndykatem lub grupą syndykatów. Upoważnienie do zarządzania wydaje nadzór brytyjski (ang. *Financial Services Authority, FSA*).

Ustawa parlamentarna z 1982 roku (ang. *Lloyd's Act*) określiła strukturę zarządzania i zasady funkcjonowania korporacji Lloyd'sa. Na mocy tej ustawy, Rada Lloyd'sa (ang. *Council of Lloyd's*) jest odpowiedzialna za zarządzanie i nadzór nad korporacją. Jej działalność jest regulowana przez brytyjski nadzór (FSA) na mocy ustawy z 2000 roku (ang. *Financial Services and Markets Act*)

Rada składa się z sześciu wykonawczych, sześciu zewnętrznych i sześciu nominowanych członków. Powołanie członków nominowanych, włącznie z prezesem (ang. *Chief Executive Officer*), jest zatwierdzane przez Gubernatora Banku Anglii. Członkowie wykonawczy i zewnętrzni są wybierani przez członków towarzystwa. Przewodniczący i wiceprzewodniczący rady są wybierani corocznie przez Radę spośród członków wykonawczych Rady. Kandydatury wszystkich członków rady zatwierdza brytyjski urząd nadzoru. Rada realizuje część swoich funkcji bezpośrednio poprzez podejmowanie decyzji i wydawanie rozporządzeń. Rada deleguje swoje uprawnienia do bieżącego zarządzania, szczególnie odnośnie zapewnienia prawidłowego działania rynku, do Zarządu Korporacji (ang. *Franchise Board*)⁶⁹.

Jedynym podmiotem mogącym się kontaktować z *underwriterem* jest akredytowany broker Lloyd's, który w imieniu swoich klientów zgłasza ryzyka do ubezpieczenia. Z korporacją współpracuje aktualnie ponad 175 firm brokerskich. Muszą one wykazać się spełnianiem surowych wymagań, w tym posiadaniem ubezpieczenia OC. Od 1982 r agencje zarządzające mogą również przyjmować ubezpieczenia od brokerów nie będących akredytowanymi brokerami Lloyd's.

Sam Lloyd's of London jest więc organizatorem całego rynku, na którym zawierane są transakcje pomiędzy klientami – oddającymi ryzyko, a członkami korporacji - przyjmującymi je w zamian za składkę. Można porównać więc go do domu aukcyjnego, który organizuje i gwarantuje odpowiednie przeprowadzenie transakcji kupna-sprzedaży⁷⁰.

Korporacja gwarantuje wypłatę odszkodowań stosując wielopoziomowe zabezpieczenia finansowe. Pochodzą one z rezerwy składkowej. Jeżeli pokrycie szkód ze składek jest niemożliwe, likwiduje się je w oparciu o fundusze, które muszą postawić do dyspozycji korporacji wszyscy jej członkowie, i których wysokość zależy od akceptowanej przez nich składki. Dalej, szkoda może być pokryta z majątku członków syndykatu (bez ograniczeń, lub do określonej wysokości w zależności od charakteru członkostwa). Wreszcie – w razie niewypłacalności syndykatu – odszkodowanie wypłacane jest z centralnego funduszu, składającego się z corocznych wpłat wszystkich członków. Zgłoszenia szkód spływają do centralnego rejestru. Są możliwie szybko oceniane i natychmiast po dokonaniu akceptacji odszkodowania, odpowiednie środki przelewane są na konto brokera reprezentującego interesy danego klienta. Jednocześnie obciążane jest konto odpowiedniego syndykatu. Nawet, jeśli bieżące środki syndykatu nie są wystarczające nie opóźnia to w żaden sposób

69. http://www.lloyds.com/About_Us/Management_of_Lloyds/The_Council_of_Lloyds/Council_members.htm

70. Broda M.: Budowa Lloyd's of London, www.stareryzyko.pl

samej wypłaty. W takim przypadku jedynie agencje zarządzające bezpośrednio syndykatem zobowiązane są do ściągnięcia dodatkowych funduszy od jego członków⁷¹.

Z ogólnej sumy ponad 40 miliardów dolarów składki przypisanej na rynku londyńskim w 2006 r., 57 proc. przypadło na Lloyd'sa⁷². Główną pozycją, wynoszącą 35 proc., w przepisie korporacji jest działalność reasekuracyjna. We wszystkich regionach świata, w których są ulokowane ryzyka, reasekuracja zajmuje pierwsze miejsce. Kolejne miejsca zajmują ubezpieczenia ryzyk majątkowych (22 proc.), te z kolei konkurują z plasowaniem ryzyk odpowiedzialności cywilnej (21 proc.). Ubezpieczenia morskie, które tradycyjnie były podstawowym biznesem Lloyd'sa stanowią obecnie zaledwie 8 proc. portfela ubezpieczeń.

Tabela 3. Struktura składki i udział regionów Lloyd's of London w 2008 r. (w proc.)

Działalność \ Udział	Udział ogółem	USA	Wielka		Azja	Ameryka	Reszta
		+ Kanada	Brytania	Europa	i Pacyfik	Śr. i Płd.	świata
		44	22	16	8	6	4
Reasekuracja	35	30	27	35	44	77	58
Ubezpieczenia majątkowe	22	30	19	16	15	8	7
Ubezpieczenia OC	21	21	24	29	26	8	14
Ubezpieczenia morskie	8	5	6	18	7	4	9
Ubezpieczenia energetyki	6	10	3	6	5	1	3
Ubezpieczenia samochodowe	5	1	20	1	1	1	2
Ubezpieczenia lotnicze	3	3	1	4	2	1	7

Źródło: Raport Roczny Lloyd's of London, 2008, <http://www.lloyds.com>

10. Wnioski

Formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw funkcjonujących w gospodarce światowej podlegają ciągłym procesom ewolucji. Polega to na permanentnym poszukiwaniu najbardziej optymalnych sposobów funkcjonowania umożliwiających przetrwanie, rozwój i osiągnięcie przewagi konkurencyjnej. Rozwój sił wytwórczych, powstawanie nowych gałęzi gospodarki wywołany przez postęp techniczny generował i generuje nowe ryzyka z nimi związane.

Historycznie już od czasów starożytnych tworzyły się różnorakie formy zrzeszeń do wspólnego pokrywania ryzyka. W zależności od warunków społeczno-ekonomicznych ubezpieczenia jako urządzenia gospodarcze przejawiały różne formy. Niektóre z nich jak np. spółki akcyjne (pierwotnie nazywane towarzystwami akcyjnymi) nieprzerwanie funkcjonują od wieku XVII po dzień dzisiejszy. Inne rodzaje przedsiębiorstw po swym początkowym rozkwicie straciły całkowicie swe znaczenie (np. tontyny bardzo popularne w XVII w. aktualnie występują jedynie w „zmodyfikowanej” postaci we Francji w systemie ubezpieczeń społecznych).

71. Jońca Sz.: Korporacja Lloyd's of London, WSPiZ, prezentacja, www.igu.org.pl

72. Evons A.: *What lies ahead for the London market as an international center?*, Etudes et Dossiers no. 344, April 2008, s. 21-2.

Współczesna działalność ubezpieczeniowa z jednej strony podlega prawom rynku jako rodzaj aktywności gospodarczej, z drugiej zaś strony jest regulowana szczególnie przepisami prawa. Należy zauważyć postępującą komercjalizację działalności ubezpieczeniowej, czego wyrazem jest zwiększanie znaczenia przedsiębiorstw komercyjnych i procesów demutualizacji TUW.

Drugim ważnym trendem we współczesnej gospodarce światowej jest wzrost ilościowy samoubezpieczenia korporacji, poprzez zakładanie keptywów.

Kolejnym istotnym zjawiskiem wpływającym na obraz sektora ubezpieczeń jest postępujący proces koncentracji podmiotów w grupy kapitałowe. Wszyscy najwięksi ubezpieczyciele działają jako grupy podmiotów prowadzących działalność zarówno ubezpieczeniową na życie i majątkową jak i szerokie spektrum działalności finansowej (bankowej, inwestycyjnej, emerytalnej).

PAWEŁ GOŁĄB jest ekspertem w Departamencie Zarządzania Ryzykiem TUiR Warta SA i TUnŻ Warta SA.

Recenzenci: prof. dr hab. Jerzy Handschke, prof. dr hab. Jan Monkiewicz.

Wykaz źródeł

- AMICE *Mutual insurance in figures* www.amice-eu.org
- Broda M. *Budowa Lloyd's of London* www.stareryzyko.pl
- Całus A. *Przewodnik po źródłach i podstawowych instytucjach prawa prywatnego (handlowego) w systemach prawnych Europy kontynentalnej, Wielkiej Brytanii i USA*; Międzynarodowa Szkoła Menadżerów, Warszawa 1992
- CEA *Insurance in figures* www.cea.eu
- Evons A. What lies ahead for the London market as an international center. *Etudes et Dossiers* no.344, April 2008
- Folfas P. Przenoszenie działalności gospodarczej do rajów podatkowych jako strategia zarządzania finansami korporacji międzynarodowych: motywy, formy, korzyści i zagrożenia. *Bank i Kredyt*, Grudzień 2008
- International Co-operative Alliance. *Global 300 list 2008* www.ica.coop; www.global300.coop.
- Izdebski H., Małek M. *Kodeks cywilny a działalność gospodarcza* Oficyna Wydawnicza Anna Wilamowska Sp. z o.o. 2000/2001
- Jońca Sz. *Korporacja Lloyd's of London*. WSPiZ, prezentacja, www.igu.org.pl.
- Łazowski J. *Wstęp do nauki o ubezpieczeniach* Wydawnictwo Prawnicze LEX
- Kotowska O., Nałęcz S., Załęski P. *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w Polsce*. Instytut Studiów Politycznych PAN, 2007, <http://www.tujestpraca.pl/materialy/1/3%20TUW.pdf>
- Kowalewski E *Prawo ubezpieczeń gospodarczych*. Oficyna Wydawnicza Branta, 2006.
- Kowalewski E., Sangowski T. *Prawo ubezpieczeń gospodarczych, komentarz*. Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2004.
- Kwiecień I., Brach D. *Wykorzystanie captive w zarządzaniu ryzykiem*. Materiały z konferencji „Rynek kapitałowy”, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Międzyzdroje, 2000
- Krause A. *Dozwolona forma prowadzenia działalności*. Puls Biznesu, „Prawo dla menadżera” 14.06.2002

Kruczalak K. *Forma organizacyjno-prawna działalności ubezpieczeniowej*. Prawo Asekuracyjne, Nr.2, 97.

Lis K., Sterniczuk H. *Nadzór korporacyjny*. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.

Milewski P. *Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych demutualizacja i holding* „Wiadomości Ubezpieczeniowe nr. 9/10.”

Milewski P. *Przekształcenie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w spółkę akcyjną Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych w polskim systemie ubezpieczeń*, red Sangowski T., zeszyt 108, AE, Poznań 2001.

Milewski P. *Demutualizacja towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych* Gazeta Ubezpieczeniowa 29.08.2008.

Mikosz A. *Porównanie i ocena polskich kodeksów corporate governance* Weil, Gotshal & Manges Warszawa. 2002.

Niedzielska K. *Europejska spółka akcyjna* C.H.Beck, Warszawa 2005.

Policha. K. *Charakterystyka organizacyjno-prawna przedsiębiorstw ubezpieczeniowych* Podstawy ubezpieczeń t.III Monkiewicz J. Poltekst Warszawa 2003

Policha K *Corporate governance w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem rynku ubezpieczeniowego* Gazeta Ubezpieczeniowa 22.07.2003

Shimer P., Sonsino Y. *Survey report – involvement of captive insurance companies with multinational pooling*, Marsh and McLenn.'an Companies, Nowy Jork 2001.

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej Spółka Europejska <http://www.cie.gov.pl/www/serce.nsf/0/>

Modern organizational and legal terms of insurance business – Summary

The enterprises which run insurance business are characterized by a variety of organizational and legal forms. These forms have been shaped in the course of time and matched to the prevailing economic and social circumstances. In the modern world there prevail two forms of companies, i.e. joint stock companies which run the commercial insurance business and mutual insurance companies. Although mutuals prevail in number, their economic role is not so important as the one of joint stock companies. There appear three basic joint stock company models, i.e. the American, British and German one. Polish company law has been based on the German model. The European Company (SE) has been functioning for several years now which is a kind of joint stock company whose aim is to run the pan-European business. Insurance joint stock companies are regulated by both company law and insurance law which determine the conditions of starting and running the activities.

Types of modern insurance companies have been depicted in the paper, taking the most important aspects for economy into a special consideration. The growing significance of captives has been stressed as the form of corporations' self-insurance. Transformation of mutual insurance companies into commercial enterprises has also been depicted in brief.

It is necessary to know the forms of insurance companies appearing in the EU and worldwide under the circumstances of globalization and freedom of insurance services, as all these form may function and work in Poland. These companies are subject to concentration processes and they appear as capital group entities, whose meaning within financial sector is of special significance.